

Universitätsbibliothek Wuppertal

Auli Gellii Noctes Atticae

Gellius, Aulus

Lugd. Batavorum, MDCLXXXVIII

Liber quartus decimus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1123](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1123)

LIBER QUARTUS DECIMUS.

CAPUT I.

*Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldaei
appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stella-
rum fata se hominum dicturos pollicentur.*

DVERSUM istos, qui sese Chaldaeos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse quæ futura sunt profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romæ Græcè disserentem egregia atque illustri oratione, exercendine autem anne ostentandi gratia ingenii, an quòd ita serio judicatòque existimaret, non habeo dicere, capita autem locorum argumentorumque, quibus usus est, quod ejus meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotavi, eaque fuerunt ad hanc fermè sententiam: Disciplinam istam Chaldaeorum tantæ vetustatis non esse, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoresque esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiærum atque officiarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumque ex mendaciis captantes: atque quoniam viderent terrena quædam inter homines sita cœlestium rerum sensu atque ductu moveri; quales est quod oceanus quasi lunæ comes cum ea simul senescit adolescitque; hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, tamquam stellis atque sideribus evincta, duci & regi. esse autem nimis quàm ineptum absurdumque; ut, quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem est, ut

existimemus id negotium quasi habena quadam de cælo
 vincum gubernari. quod & si vi & ratione quapiam divi-
 na fieri potest; nequaquã id tamen censebat in tam brevi
 exiguoque vitæ spatio quantovis hominis ingenio com-
 prehendi posse & percipi; sed conjectari pauca quædam,
 verbo ipsius utar, *παραμυπέσσειν* nullo scientiæ fundo con-
 cepta, sed fusa & vaga & arbitraria: qualis longinqua o-
 culorum acies est per intervalla media caligantium. tolli
 enim, quod maximè inter deos atque homines differt, si
 homines quoque res omnis possent futuras prænoscerent, i-
 psam deinde siderum stellarumque observationem, quam
 esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam
 putabat liquidè consistere. nam si principes Chaldæi,
 qui in patentibus campis colebant, stellarum motus &
 vias & discessionès & cœtus intuentes, quid ex iis ef-
 ficeretur observaverunt; procedat, inquit, hæc sanè di-
 sciplina, sed sub ea modò inclinatione cœli, sub qua
 tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ra-
 tio Chaldæorum observationis manere, si quis ea uti
 velit sub diversis cœli regionibus. nam quanta, inquit,
 partium circularumque cœli ex divergentia & con-
 vexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eadem
 igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque ferri
 agi contendunt, sicuti non usquequaque pruinas aut ca-
 lores cient; sed mutant & variant, tempestatesque eo-
 dem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent:
 cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia effici-
 unt in Chaldæis, alia in Gætulis, alia apud Danubium,
 alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens,
 ipsum quidem corpus & habitum tam profundi aëris sub
 alio atque alio cœli curvamine non eundem manere; in
 hominum autem negotiis stellas istas opinari idem sem-
 per ostendere, si eas ex quacumque terra conspexeris,
 præterea mirabatur id cuiquam pro percepto liquere,
 stellas istas, quas à Chaldæis & Babylonis sive Aegy-
 ptis

ptiis observatas ferunt, (quas multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non esse plures quàm volgo dicerentur. posse enim fieri existimabat, ut & alii quidam planetes pari potestate essent, sine quibus recta atque perpetua observatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines possint, propter exsuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, sidera è quibusdam terris conspiciuntur, earumque terrarum hominibus nota sunt: sed eadem ipsa ex alia omni terra non videntur, & sunt aliis omnino ignotissima; atque, ut demus, inquit, & has tantummodò stellas, & ex una parte terræ observari debuisse: quæ tandem finis observationis istius fuit, & quæ tempora satis esse visa sunt ad percipiendum, quid præmonstraret aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus? nam si isto modo cœpta fieri observatio est, ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, & mores, & ingenium; & circumstantia rerum negotiorumque, & ad postremum finis etiam vitæ expectaretur: eaque omnia, ut usu venerant, litteris manderentur; ac postea longis temporibus, quum ipsæ illæ eodem in loco eodemque habitu forent, eadem cæteris quoque eventura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent; si isto, inquit, modo observari cœptum est, & ex ea observatione composita quædam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. dicant enim quot tandem annis, vel potius quot sæculis orbis hic observationis perfici quiverit, constare quidem inter astrologos dicebat, stellas ipsas, quas *erraticas* dicerent, quæ esse omnium rerum fatales viderentur, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eundem locum, quum eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi; ut neque ullus observationis tenor, neque memoriz ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint educere.

rare. atque illud etiam cuiusmodi esset considerandum putabat; quòd aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea quum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. quærebatque, quò conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, aliud atque aliud earundem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque feminae coitu, iam declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipse atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse jam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent, & supra longè atque longè per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc sæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores eiusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis qualique fato futurus sit, quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatumque esse: eamque formam, post longissima sæculorum spatia, restitui, si vitæ fortunarumque eiusdem hominis iudicia, in tam brevibus intervallis, per singulos majorum eius gradus, perque infinitum successuum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? quod si id fieri potest; eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia: imparitas hæc turbat observationem, omnisque ratio disciplinæ confunditur, jam verò id minimè ferendum tenebat,

cenſebat, quod non modò caſus eventaque quæ evenirent extrinſecus, ſed conſilia quoque hominum ipſa & arbitria, & varias voluntates appetitioneſque & declinationes & fortuitos repentinaſque in leviſſimis rebus animorum impetus reſcuſusque, moveri agitarique deſuper è cælo putarent: tamquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id ruruſum volueris, non ex aliqua diſpari variaque animi agitatione, ſed neceſſaria quadam errantium ſiderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur, λογικά ζῶσι, ſed ludicra & ridenda quædam neuroſpaſta eſſe videantur, ſi nihil ſua ſponte, nihil arbitrato ſuo faciunt: ſed ducentibus ſtellis & aurigantibus, ac ſi, inquit, potuiſſet prædici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius prælio victurus eſſet: cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna ſciunt, parva neſciunt, & minora majoribus imperceptiora ſunt? ſed ſi magnitudines rerum ſibi vindicant; magiſque eſſe perſpicuas, & facilius comprehendendi poſſe dicunt: Volo, inquit, mihi reſpondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præſtantis naturæ operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunis que hominum magnum putent? atque id velim etiam, inquit, ut reſpondeant: ſi tam parvum atque rapidum eſt momentum temporis, in quo homo naſcens fatum accipit, ut in eodem illo puncto ſub eodem circulo cæli plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queant: & ſi iccirco gemini quoque non eadem vitæ ſorte ſunt, quoniam non eodem temporis puncto editi ſunt; peto, inquit, reſpondeant, curſum illum temporis tranſvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendendi poteſt, quoniam pacto aut conſulto aſſequi queant, aut ipſi perſpicere & deprehendere: quum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. ad

postremum autem, & quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat; quod homines utriusque sexus omnium ætatum, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. quod scilicet, inquit, numquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque leges haberent. quod si quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla & consimilia posse dicunt obtingere: cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut existant per hujuscemodi stellarum concursiones & similitudines Socratæ simul & Antisthenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, profus fieri potest. non igitur hac causâ probè uti queunt adversum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quòd non id quoque requireret, si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & causa in cælo & apud stellas foret, quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multique aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem exstinguerentur: ut aranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cælestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos sicca & incondita & propemodum jejuna oratione attigimus, at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, aut, quæ est Græcæ facundiæ copia simul & venustas, latius ea & amœni-

mcenius & splendidius & profluentius exsequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis isti sycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut spargere. non enim comprehensa, inquit, neque definita neque percepta dicunt, sed lubrica atque ambagiola conjectatione nitentes inter falsa atque vera pedetentim quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando incidunt repenti imprudentes in veritatem: aut ipsorum, qui eos consulunt, multa credulitate ducente perveniunt callidè ad ea quæ vera sunt: & iccirco videntur in præteritis rebus quàm in futuris veritatem faciliùs imitari. ista tamen omnia, quæ aut temerè aut astute vera dicant, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non est millesima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poetarum veterum testimonia, quibus hujuscemodi ambages fallaciôsæ confutantur. ex quibus est Pacuvianum illud:

Nam si qui, qua eventura sunt, provideant;

Equiparent Jovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, credo auguribus, qui aures verbis divitant

Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adolescentes à genethliacis istis & quibusdam aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicentur, nullo pacto adeundos esse, consulendosque hujuscemodi argumentis concludebat. Aut adversa, inquit, eventura dicunt, aut prospera. si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra expectando. si adversa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo. si vera respondent, eaque sunt non prospera; jam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. si felicia promittunt, eaque eventura sunt; tum planè duo erunt in-

commo-

commoda : & expectatio te spe suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi jam præfloraverit. nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præflagientibus.

C A P. II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio iudicis.

Q Uo primùm tempore à prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia, quæ appellantur privata, susceperem; libros utriusque linguæ de officio iudicis scriptos acquisivi, ut homo adolescens à poetarum fabulis & à rhetorum epilogis ad iudicandas lites vocatus, rem iudicariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod ajunt, magistris cognoscerem, atque in rerum quidem diffinitionibus comperendinationibusque, & aliis quibusdam legitimis ritibus, ex ipsa lege Julia & ex Sabini Massurii & quorundam aliorum jurisperitorum commentariis communiti & adminiculati sumus. in his autem, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, & in incipiti rationum diversarum circumstantia, nihil quicquam nos hujuscemodi libri juverunt: nam, etsi consilia iudicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmoneri iudex præpararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ scientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque, sed qui petebat neque tabulis neque testibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitabatur, sed eum constabat virum esse ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatisimæ: multaque & illustria exempla probitatis sinceritatisque ejus

exprome-

expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitæque turpi & sordida, convictumque vulgò in mendaciis, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. is tamen, cum suis multis patronis, clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, *expensilatione, mensurationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione.* ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti jam se oportere, & adversarium de calumnia damnari. quod de utriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud iudicem privatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium, viri exercitati atque in patrocinii & in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur. sed enim ego homines quum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac deformatissimæ, nequaquam adduci potui ad absolvendum. iussi igitur diem diffindi, atque inde à subselliis pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romæ plurimum sectabar, atque ei de causa ac de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia: ac peto ut & ipsum illud in quo hærebam, & cætera etiam quæ observanda mihi forent in officio iudicis, faceret me ut earum rerum essem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & sollicitudinis nostræ comprobata, id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parvæque esse; sed si de omni quoque officio iudicis præire tibi me vis, nequaquam est vel loci huius vel temporis. est enim disceptatio ista multijugæ & sinuosa quæstionis, multaque & anxia cura & circumspectentia indi-

gens.

gens. namque, ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam; jam omnium primum hoc de iudicis officio quæritur, si iudex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quam agi cœpta aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquidò & comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur: oporteatne eum secundum ea, quæ sciens venit, iudicare, an secundum ea quæ aguntur. Id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atque conveniat iudici causa jam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper iudicis dilato communis amici & quasi pacificatoris partes recipere. atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere, etiam si, cupis ea dici quærere interest, neque dicat neque postulet, patrocinari enim prorsus hoc esse ajunt, non iudicare. Præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit iudicis rem causamque, de qua cognoscit, interloquutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præsens confusè varièque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa & iudicia faciat motus atque sensus sui. nam qui iudices, inquit, acres atque celebres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessariisque interloquutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. contrà autem, qui sedatores & graviores putantur, negant iudicem debere ante sententiam, dum causa utrimque agitur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare quid sentiat. eventurum enim ajunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodemque

demque in tempore sentite & interloqui videatur. Sed de his, inquit, & cæteris hujuscemodi judicialis officii tractatibus, & nos posthac, quum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, & præcepta Ælii Tuberonis super officio judicis, quæ nuperrimè legi, recensēbimus. quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixisti; suadeo herclè tibi, utate M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse à majoribus memoriæ traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit; tum apud judicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir melior esset quaeretur: & si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum judicaretur. in hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus; & res est inter duos acta sine testibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemnēsque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit melior est. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suavit: sed majus ego altiusque id esse existimavi, quàm quod meæ ætati & mediocritati conveniret, ut cognovisse & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ, viderer: ut absolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea juravi mihi non liquere: atque ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commemorat Favorinus, hæc sunt: *Atque ego à majoribus memoria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur ei potius credendum esse. nunc si sponsonem fecisset Gellius cum Turio, NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS. nemo, opinor, tam insanus esset,*

qui

qui iudicaret meliorem esse Gellium quam Turium. si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi unde petitur.

C A P. III.

An emuli offensique inter sese fuerint Xenophon & Plato.

Qui de Xenophontis Platonisque vita & moribus pleraque omnia exquisitissimè scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis æmulationisque mutæ putaverunt: & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profectò hujuscemodi: quòd neque à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neque item contrà ab eo in suis libris Platonis; quamquam uterque, ac maximè Plato, complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commemorerit. Id etiam esse non sinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt, quòd Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ civitatisque administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in vulgus exierant, opposuit contra scripsitque diversum regis administrationis genus, quod *πυθείας* *Κύρου* inscriptum est, eo facto scriptoque ejus usque adedè permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnayum & strenuum fuisse dixerit. *πυθείας δ' ἐν ὁρθῶς ἡφθαι τὸ παρῆσαν.* hæc enim verba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere: quòd Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque umquam disputavisse: ac ne discipulis quidem cæteras, quæ *μαθηματικά* Græci appellant, quæ ad bene beatèque vivendum non pergerent, aut at-

tigisse

tigisse aut comprobasse: iccircoque turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquit, Xenophon quum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de physica & musica & geometria differit. Sed enim de viris optimis & gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtreactionis, nec invidiæ, neque de gloria maiore parienda certationis: hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profectò est, æquiperatio ipsa plerumque & paritas virtutum inter sese consimilium; etiamsi contentionis studium & voluntas abest, speciem tamen æmulationis creat, nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama aut proxima; oritur apud diversos fautores eorum industriæ laudisque æstimandæ contentio, tum postea ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat, cursusque eorum ad eandem virtutis calcem pergentium, quando est compar vel ambiguus, in æmulandi suspensiones non suo, sed faventium studio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amcenitatis duo lumina certare æmularique inter sese existimati sunt: quia de iis apud alios, uter esset exsuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum simul junctæ in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

CAP. IV.

Quoddam apud Chrysippum & grafice imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit.

Condignè meherclè & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribuntur *Ἐπι καλῆ Ἐξιδονῆς*, primo,

Z

mo,

mo, os & oculos Iustitiæ, vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Iustitiæ, fierique solitam esse dicit à pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad hunc fermè modum: *forma atque filo virginali; aspectu vehementi & formidabili; lumimbus oculorum acris: neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.* ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui iustitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majestate æquitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chryssippi de iustitiâ scripta hæc sunt:

Παρθένη ἢ εἴ τι λέγεται, καὶ σύμβολον τῆ ἀδιάφθορον εἶναι, καὶ μεγαλοῦς ἐνδιδόναι τοῖς κακέρχοις, μηδὲ προσέδοται, μήτε οὐδ' ἀπφικεῖς λόγους, μήτε πωροίτησιν, καὶ δέησιν μήτε κηλακείῃσιν, μήτε ἄλλο μηδὲν ἢ τοῖστων. οἷς ἀσπλάγθως καὶ συνθραυπῆ γράφεται, καὶ σωεστικός ἔχουσι τὸ πρῶσσωπον καὶ ἔπλονον καὶ δεδορισὸς βλέπεσαι, ὡς τε τοῖς μὴ ἀδίκους φόβον ἐμπιῖν, τοῖς ἢ δικαίους ἡάρσθη. τοῖς μὴ ὡς πρὸς φίλους ὄντοσ τῆ τοῖστω πρῶσώπῃ, τοῖσ δὲ ἐτέροισ πρῶσώπῃσιν.

Hæc verba Chryssippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut prompta ad considerandum judicandumque sint: quoniam legentibus ea nobis delicatioribus quidam disciplinarum philosophi Sævitæ imaginem istam esse, non Iustitiæ, dixerunt.

C A P. V.

Est atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli quod est, egregius

DEsessus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, in Agrippæ campo

campo deambulabam : atque ibi duos fortè grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis , certationi eorum acerrimæ adfui ; quum alter in casu vocativo , *vir egregi* , dicendum contenderet , alter *vir egregie* . Ratio autem ejus , qui *egregi* oportere dici censebat , hujuscemodi fuit : Quæcumque , inquit , nomina seu vocabula recto casu numero singulari , *us* syllaba finiuntur , in quibus ante ultimam syllabam posita est , *i* , litera : ea omnia casu vocativo , *i* , littera terminantur , ut *Calius Cæli* , *modius modi* , *tertius tertii* , *Accius Acci* , *Titius Titi* , & similia omnia . sic igitur *egregius* , quoniam , *us* , syllaba in casu nominandi finitur , eamque syllabam præcedit *i* , littera , habere , debet in casu vocandi , *i* , litteram extremam ; & iccirco *egregi* , non *egregie* rectius dicitur . nam *divus* & *rivus* & *clivus* , & similia nomina , *us* , syllaba terminantur , sed ea , quæ per duo *u* scribenda est , propter cujus syllabæ sonum declarandum reperta erat nova littera , quæ digamma appellabatur . Hoc ubi ille alter audivit ; O , inquit , egregie grammaticæ , vel , si id mavis , egregiissime , dic , oro te , *inscius* & *impius* & *sobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius* , quæ *us* syllaba finiuntur , quibus ante ultimam syllabam , *i* , littera est , quem casum vocandi habent ? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea secundum tuam definitionem . sed quum ille paulisper oppositu horum vocabulorum commotus reticuisset , & mox tamen se collegisset ; eandemque illam , quam definierat , regulam retineret & propugnaret ; diceretque & *proprius* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* iidem in casu vocativo dicendum , ut & *adversarius* & *extrarius* diceretur : *inscium* quoque & *impium* & *ebrium* & *sobrium* insolentius quidem paulo , sed rectius per *i* litteram , non per *e* in casu eodem pronuncian- dum ; eaque inter eos contentio longius duceretur : non arbitratu ego operæ precium esse eadem ista hæc

diutius audire, clamantes compugnantisque illos reliqui.

C A P. VI.

Quimodi sint qua speciem doctrinarum habeant: sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

HOMO nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris versatus, Adjutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas. & simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præscatentem; quem sibi elaboratum esse ait ex multis & variis & remotis lectionibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens: tamquam si copiarum cornu nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. at quæ ibi scripta erant, præ Jupiter, mera miracula! quo nomine fuerit qui primus grammaticus appellatus est; & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ & cuiusmodi Homerus fuisse dicat in Ulixis domo *ἀδελφῶν*, quam ob causam Telemachus cubans junctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitavit, & Euryclia Telemachum quo genere claustrum incluserit, & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit; atque illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Ulixis qui à Scylla rapti laceratique sunt. utrum *ἐν τῇ ἰσθμῷ Ἰαλδάσῳ* Ulixes erraverit *ἔξ Αἰετάρχων*, an *ἐν τῇ ἰσθμῷ ἔξ Κεξιπίδα*. id etiam istuc scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus isopsephæ, & quorum ibi nominum *παιεσιχῆς* reperitur, & quis aded versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increseat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos terna parere, & ex quinque operimentis, quibus Achil-

lis

lis clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium, & præterea quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quòd Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quòd Ægyptus Aëria, quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Atticæ Ἀττικῆ, quòd Corinthus Ephyre, quòd Macedonia Ἡμαθία, quòd Thessalia Λιμνία, quòd Tyros Sarrara, quòd Thracia antè Sithon dicta sit, quòd Seston Πρωσιδώνιον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt, quem quum statim properans redderem, Ὀρθόσθε, inquam, doctissime virorum, ταύτης ἢ πολυμαθίας; & librum hunc opulentissimum recipere nihil prorsus ad nostras paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas instructum ornatumque isti, de uno maximè illo versu Homeri quaerunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat,

Ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὴν ἀγαθόντε πέτοκτιν.

C A P. VII.

Quod Marcus Varro Cn. Pompejo consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit isagogicum, de officio senatus habendi.

CN. Pompejus consul primum cum M. Crasso designatus est. eum magistratum Pompejus quum initurus foret, quoniam, per militiæ tempora, senatus habendi consulendique, rerum etiam expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret *εισαγωγικόν*, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret quid facere dicereque deberet, quam senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompejo fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ sunt in libro epistolarum quaestionum quarto. in quibus

bus literis, quoniam quæ ante scripserat non comparabant, docet rursus multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum senatus haberi soleret; eosque nominat, *dictatores, consullem, pratores, tribunos plebi, interregem, præfectum urbi*; neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi jus fuisse. addit deinde, extraordinario jure *tribunos quoque militares, qui pro consulibus fuissent, item decenviros, quibus imperium consulare tum esset, item triumviros reipublicæ constituende causa creatos* jus consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere velent, majoreve essent. tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri jure posset; docuitque confirmavitque, nisi in loco per augures constituto, quod templum appellaretur, senatusconsultum factum esset, justum id non fuisse. propterea & in curia Hostilia & in Pompeja & post in Julia, quum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more majorum iusta fieri possent. inter quæ id quoque scriptum reliquit: non omnis ædes sacras templa esse, ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. hæc deinceps dicit, *senatusconsultum ante exortum aut post occasum solem factum ratum non fuisse*. opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. docet deinde inibi multa, quibus diebus habere senatum jus non sit: immolareque hostiam prius auspicarique debere, qui senatum habiturus esset: de rebusque divinis prius quam humanis ad senatum referendum esse: tum porro referri oportere aut infinitè

infinite de republica aut de singulis rebus finite: senatusque consultum fieri duobus modis: aut per discessionem, si consentitur: aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim; incipique à consulari gradu. ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in senatum lectus esset: tum autem, quum hæc scriberet, novum morem institutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. præter hæc depignore quoque capiendo disserit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro epistola ad Oppianum scripta exsequutus est. Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententiis, aut per discessionem; parum convenire videtur cum eo quod Atejus Capito in conjectaneis scriptum reliquit. nam in libro ducentesimo quinquagesimo nono Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta. quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria: idque ipse Capito verum esse affirmat. sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos memini scribere.

*Forste supra
L. III. c. XVIII*

C A P. VIII.

Questum esse diffusumque, an præfectus Latinarum causa creatus jus senatus convocandi consulendique habeat.

PRæfectum urbi Latinarum causa relictum senatum habere posse Iunius negat, quoniam ne senator quidem sit; neque jus habeat sententiæ dicendæ, quum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atejus

Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, jus esse præfecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert. nam & tribunis, inquit, plebis senatus habendi jus erat, quamquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum. Id forte l. 298. l. Valerio & p. Verginio Cass. contextum est. Dion. Hal. Lib. X. p. 657. ed. Sylb. Antequam enim tempus ipsi curiam intrare non licebat. Val. Max. I. II. c. 2. §. 7.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

CAPUT I.

Quod in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

ECLAMAVERAT Antonius Julianus rhetor præterquam semper aliàs, tum verò nimium quantum delectabiliter & feliciter, sunt enim fermè scholasticæ istæ declamationes ejusdem hominis ejusdemque faciendæ, non ejusdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfusi undique eum prosequemur domum: quum deinde subeuntes montem Cispium conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; & propinqua jam omnia flagrare vasto incendio. tum quispiam ibi ex comitibus Juliani, Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum; sed pericula sunt longè maxima. siquid autem posset remedii fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent, venum herclè dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Julianus lætâ, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legissem optimi & sincerissimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus regis Mithridati præfectus, qua medela quaque sollertia ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atque in-

sinuata

Ferri vapores,
ne barbarici
vires ag. possit
gellius. Rub.
II. II. 17.